

A
SZÉKELY-UDVARHELYI
RÓM. KATH.
FŐGYMNASIUM
TUDÓSITVÁNYA
AZ
187⁴/₅-iki TANÉVRŐL.

SZÉKELY-UDVARHELYTT,
NYOMATOTT BECSEK D. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1875.

42878

KORUNK ÉS A LÉLEK.

(Metaphysica-psychologiai értekezés.)

Motto: „Animas mortuas, multi in corpore vivo habent.“ S. Aug.

Korunk beteg, és e betegség a materialistikus elvek elfogadásában rejlik. Lélekről beszélni, úgy tűnik fel az álfelvilágosult elmék előtt, mint a levegőt megverni, a tengert korbácsolni akarni. A tudós tömeg, mely mindeddig a világ anyagi gondjai és mindennapi szokásai által lenyűgözve, lélekben soha sem emelkedett azon tömeg színvonalán felül, mely csupán tenyészik és nyomorult életét napról napra tengeti; megtapsolja és isteníti a tehetetlen anyagot, míg sárral dobálja az éltető és mozgató szellemet. A lélek tehetségei pedig annyira nem hasonlítanak az anyag tulajdonságaihoz s az innen származó tüneményekhez, hogy ezen kétnemű lénynek egymástóli teljes különbözőése, minden további okoskodás nélkül is világos. Az eszmék, az akarat, az emlékezés, a jövőnek előrelátása, a képzelődés, semmi viszonyban sem állanak az életszervezet működéseivel; az érzések innen akkép erednek, mint az okból származik az okozat; vagyis inkább az életszervek működése azokra csak alkalmat szolgáltat. Azért mondá már a régi pogánybölc: „*Lélekből és testből állunk* (Cicero) és a bölc Seneca: „*A test idomtalanúsága által nem rútittatik el a lélek, hanem a lélek szépsége fölékesíti a testet*“. (66. lev.) Innen azon legbensőbb érzés minden népek öntudatában: kik mindig megkülönböztették a lelket az anyagtól; jóllehet e két lény tulajdonságaira nézve tudatlanságban éltek. Mindazonáltal, midőn korunk az igazsággali harcában, a szellem Istennel anyag Istent és a lélekkel erő nélküli anyagot állít szembe; lássunk néhány tényleges okot, mely a lélek és test közötti különbséget, az észszerű elmélet magasságára emeli; nem mintha az igazság nagyobb világosságba helyeztethetnék azon emberek szemeiben, kiknek erkölcsi érzésök nem tompult még el egészen: hanem, mert hasznos azoknak válaszolni, kik ezen hitet pusztá előítéletnek tekintik, hogy nem látván, lássanak, és nem hallván, halljanak, hogy: „*miután a lélek bennök meghalt vala, újra életre ébredjen az*“. (Sz. Ágost.)

I. Az anyagelvűség, anyagistenítés, minden létező lényegi kútfejűl az anyagot állítja, s tagadva a lélek szellemiségét, ebből az Isten nem létét következteti, a lélek halhatatlanságát, s vele együtt az emberiség magasb rendeltetését kétségbe vonja.

Nézetünk szerint a lélek és az anyag közötti különbséget bizonyítja azon tehetetlenségei tekintet, melynek minden a mi csak anyag, alá van vetve, melyben azonban a lélek legkevésbé sem osztozik. A természetvizsgálók megegyeznek benne, hogy ezen törvény alól az anyagnak egyetlen paránya sem vétetik ki, soha sem fog valamely test, bármily nagynak, vagy kicsinynek képzeljük is azt, magától mozgásba jöhetni; sem nyugvó állapotba nem fog soha magától helyezkedhetni. Már pedig az emberi testnek szervezett anyaga, egészen függetlennek mutatkozik a természet ezen általános törvényeitől. Azért mondja a bölc: „*A lélek létét nem lehet a világot alkotó elemekre visszavezetni, mert ezek közül egy sem bír szellemi tehetségekkel; Istentől kelle tehát annak jönie*“. (Cicero 1. könyv.)

Honnan azon oly tökéletes, oly szabad, oly észszerű, oly változatos szeszélyes önkényesség, melyet az emberi test minden perczen előtűntet, szünet nélküli átmenetével a mozgás állapottól a nyugváséba, s a nyugváséból a mozgáséba; ha ezt mint a materialismus állítja, egyedül az anyag viszi véghez? Azonban az anyagelvűség állítását eléggé megdönti az, hogy valamint a kő nem mozdulhat meg önmagától, hanem csak külső erőnek hatása következtében; ugy a bennünk létező szellemi nyilatkozatok- és mozgásnak is, nem az anyag, hanem az anyagnál tökéletesebb szellemi erő az okozója. „*Ha az anyaggal a mozgató erő eredetileg össze lett volna kötve; ha a világban észlelhető törvényszerű mozgás, a testeknek önkényes működése által jöhetne létre, ugy ennek következményei igen veszélyesek lennének. Minden pillanatban belénk ütköznének, tovább löknének, vagy összezuznának minket a számtalan mozgó testek, melyek minden irányban hullának egymásra; még saját testünk is akaratlan mozgások tömkelegébe keverednék, melyek egymással ellenkezve, örökké gyötrenének bennünket; testünk az őt környező akadályok tömkelegén törnék meg, s a világegyetem minden részei ugyanazon sorsra jutnának. A tehetetlenség az egyedüli mentőszó a chaos ellen*“ — mondja Desdouits.

Nem lévén tehát az anyagban mozgató erő, azt rajta kívül kell keresnünk. Ezt, tudniillik a lélek működését, létét és életét tanítja böles Seneca, midőn mondja: „*Oh ember! biztos és kellemes az út, melyen téged a természet vezet. Oly valamit adott neked, melyet ha le nem vetkezel, hasonló leendő Istenhez. De Istenhez a pénz, melylyel bírsz, hasonlónak nem teszen, mert az Isten nem pénz. A bársonnyal szegélyezett felső mez sem, mert Istennek nincs ruhája. Sem a szolgák csoportja, kik hordszéken visznek téged, mert a leghatalmasabb Isten kezében hordoz mindent. Nem a hir, mert ez elmúlik. Mi teszen tehát Istenhez hasonlónak? A jó lélek, mely testedben lakik, s nem csak benned, hanem az előkelő rómaiak és a szolgákban is.*“ (Luciliushoz, 13. lev.)

Egyébiránt is láthatni, mily élénk felsőbbégi jellemvonások által tér el lelkem az anyagai minden hasonlattól. Az anyag vesztég, s csak a vele közlött mozgató erőnek engedelmessékedik: én pedig oly erőt érzek magamban, mely szabadságot nyilatkoztat. Az anyag sem önmagáról, sem pedig a világegyetemről, melyet betölt, nem bír tudomással: egyedül én elmélkedem, gondolkodom, önmagamot vizsgálom; én vezetem vissza magamhoz a külvilág benyomásait, s én hallom a jelenségeket egy benső erő által, mely uralkodik azok felett. Vajjon az anyag hallja-e mindezeket? Nem. „*Helyeztetek valamely elhagyott mezőre: én körül vagyok véve kedves, kellemes mozgó anyagi tárgyakkal, virágok- és drágakövekkel, és mégis érzem, hogy egyedül vagyok, hogy körülöttem semmi sincs, a mi hozzám hasonló természetű volna. Én, ki szerveimnél fogva oly gyöngye, s az óriási természettel szemközt, oly nyomorult vagyok, érzem mégis, hogy fensőbb lény vagyok nálánál. Én csak nádszál vagyok, de gondolkodó nádszál; én ismerem gyöngeségemet, de a világegyetem nem tudja erejét, s ennél fogva magánál az erőnél is fensőbb vagyok.*“ (Pascal.)

Nem az anyag működése tehát a lélek, hanem egy fensőbb szellem, mely bennünk érez, gondolkodik, eszmékre emelkedik, és eszméit szabad elhatározással viszi véghez. A lélek ezen különféle tehetségeit és működését jelzi az író, midőn mondja: „*Anima, dum vivificat corpus, anima est: dum vult, animus est: dum scit, mens: dum recolat, memoria: dum rectum iudicat, ratio: dum spirat, spiritus est: dum aliquid sentit, sensus est.*“ (Isidor lib. II.) Ki ne botránkoznék meg tehát Vogtnak azon állításán, hogy: „*a gondolat, az eszme vagy az ideal, az anyag mozdulata, nem más mint a testben rejlő phosphor szüleménye*“; s ki ne sajnálkoznék Büchnernek azon állításán, hogy: „*Ugyanazon erő, mely az agyvelőben gondolkodik, nem más mint azon erő, mely az ember gyomrában a bevett eledelt megemészti.*“ Méltán olvashatni tehát Vogt és ennek követőire az írás ezen szavait: „*Az ember, midőn tekintetben, tisztességben volna, nem érté, nem becsülé állapotát; azért ugy élt mint az oktalán barmok, és hozzájuk hasonló lön.*“ Zsolt. 48. 13.

II. A materialismus szerint a lélek nem egyéb, mint a magasb szervezetű agy funkciója. Azonban ezen állítást eléggé megczáfolja az, hogy a lélek fogalma eredetileg adatott az embernek. Ugyanis, hogyan birhatunk a lélek fogalmával, hogyha nincs lélek? hisz a tudomány megállapított elvénél fogva: „a mi nem létezik, arról fogalommal sem birhatunk“. Azonban a szellem, mely bennünk él, nemcsak az anyagi világról bir fogalommal. Magunkban egy más világot hordozunk, melyben gondolatunk jár, kel, bezárkozik és fölemelkedik, valamint testünk is jár, kel, s be van zárva a természetbe. Szórakozunk, elmerülünk, elmélyedünk benne, távol, igen messze testi részeinktől, úgy szólva, nem látunk, nem hallunk, nem érzünk, s mégis ez az a pillanat, melyben létünköt a legélénkebben élvezzük, s melyben azt leginkább érezzük; és midőn kilépünk az értelmi világból, hogy visszatérjünk az anyagiba, ez úgy tűnik föl, mintha elhagynók önmagunkat s valamely börtönbe térnénk vissza. Vajjon a léleknek ezen szabad röpte az érzékiség bilincsei közül, nem egy a test anyagától független, tiszta szellemi lényre enged-e következtetnünk? *„Én úgy okoskodom, — mondatá egykor Moliere egy szolgája által — miszerint van valami csodálandó az emberben, bármit mondjon is ön, melyet valamennyi bölcs nem tudna megmagyarázni. Vajjon nem csodálatos-e az, hogy ime itt vagyok, s hogy valami van fejemben, a mi egy pillanatban száz dologra gondol, mely az egész testemmel azt teszi, a mit akar.“* (III. felv. 1. jelenet.)

Mathematikailag is képesek vagyunk a lélek egységét bebizonyítani. Az anyag nem egy, de kettő, három, négy, száz stb., azaz: végtelenül sokszoros, mivel végtelenül felosztható; ez oly tény, melyet tagadni nem lehet. Ha tehát a lélek anyagi erő volna, úgy szükséges lenne, hogy az, a mi lényegileg egy, ugyanakkor egyszersmind kettő, három, négy stb. legyen, a mi képtelenség. Azért mond a La Bruyere: *„Vannak lények, melyek kevés ideig tartanak, mert igen különböző, s egymásra nézve kölcsönösen ártalmas dolgokból alkotvák; azonban vannak mások, melyek tovább tartanak, mert egyszerübbek, de azok is elenyésznek, mert folyvást részekkel birnak, melyeknél fogva feloszthatók. Annak a mi bennem gondolkodik, igen soká kell tartania, mert az minden vegyülék- és összetételtől ment lény, s nincs ok reá, miszerint elenyésznie kellene, mert ugyan mi ronthatja meg és választhatja szét az egyszerü lényt, melynek nincsenek részei? A lélek az, a mi gondolkodik, tehát mikép szünhet meg az lenni, a mi?“* (XII. fejezet.) Különb is a szellemi jelenségek nem lehetnek az agyvelő funkciójának eredményei, mert azok merőben egyebek, más tulajdonságokkal birók, mint az anyagállomány; és az lehetetlen, hogy az anyag bármint összeszerkesztve, az anyagnál egyéb, más tulajdonságokkal biró, s az anyag erőivel gyakran szembeszálló, ellenkező eredményt hozhasson létre. A gondolkodás ugyanis tisztán anyagtalan működés lévén, az agyvelő physiologiai funkciójának eredményeként nem tekinthető. Megczáfolhatatlan igazság az, hogy az ember nem csak az érzéki, hanem az érzékfeletti- és a szellemieket is képes megismerni; már pedig, ha a gondolkodás pusztán anyagi működés lenne, úgy ismereteink is csak ilyen természetűek — érzékiek — lehetnének; szellemi ismeretek pedig nem támadhatnának bennünk, ha az ismerőtehetőség csupa érzéki jellegű lenne; mert csak szellemi erő hozhat létre szellemi jeleneteket. A lélek tehát, mely bennünk él, érez és gondolkodik, nem anyag, mert az anyag magában véve tehetetlen; s nem a magasb szervezetű agy funkciója, mert szellemi nyilvánulatokat hoz létre. A léleknek tehát mint minden összetételtől ment lénynek, szelleminek és így halhatatlannak kell lennie, mert a mi részekből nem áll, az nem bontható szét, és a mi nem bontható szét, az romlatlan; a lélek pedig mint szellemi lény, szétbonthatatlan: a lélek tehát halhatatlan.

III. A lélek nem egyéb — ugymond Burmeister — mint az állati testben létező erők öszege, mire nézve a test enyészetével a léleknek is el kell enyésznie.

Tagadjuk, hogy a lélek anyagi erő volna, miután be van bizonyítva az, hogy az anyag magába véve tehetetlen; s ha a lélek nem az anyag funkciójának eredménye, akkor az el sem

veszhet. Ugyanis nem lévén teljes megsemmisülés a természetben, maga az emberi szellem se szűnhet meg, mert ez ellenkeznék az ész és a természet törvényével. Ha az anyag csak részeire bomlik, de nem vesz el, úgy a lélek mint részetlen lény, örökre fennmaradand, hacsak a józan észnek még valami természetes logikájával birunk. Ezt fejezte ki a bölc, midőn a követnek, ki az atyja halálát hirülhözta vala, így felelt: „*Desine blasphemare, et impie loqui: pater enim meus immortalis est.*“ (Nicephor lib. II. cap. 45.)

A mit halálnak nevezünk, az nem megsemmisülés. A természetben nem találunk csak egy példát is arra nézve, miszerint valamely lény megsemmisült volna. Egyetlen egy részecskének megsemmisülése, felforgatná a világon uralkodó — és az anyagimádók által is bámult — czélszerű rendet. Ugyanis valamely lénynek megsemmisítése, sokkal nagyobb figyelmet érdemelne, mint a világ semmiből való teremtése. A mit tehát a halál alatt értünk, az nem megsemmisülés, hanem feloszlás, szétoszlás, megromlás, mely kifejezések nem jelentenek mást, mint a részek elválását. Ime ez a halál. Azonban, mivel a lélek részetlen, tehát halhatatlan is. Ezt tanítá már Phocylides bölc az ó-kor homályában, midőn így szól: „*A lélek halhatatlan, örökre élni fog és soha sem vénülné meg.*“

Ezen halhatatlanságot bizonyítá Sokrates, midőn így szóla: „*Barátim! Kriton az én eltemettetésemről kérdezősködik, és még nem tudtam meggyőzni arról, hogy én innen mintegy elrepülök, és semmit magamból itt nem hagyok.*“ (Sokrates 4. k. 10. fej.)

Minden magához hasonlóval táplálkozik. Az anyagnak nem lehet szellemi eledele, és a szellemnek nem lehet anyagi tápszere. Mi tehát a lélek tápszere? Az igazság, melynek kutatásában az embert fáradhatatlanná teszi. Az igazság pedig szellem, a léleknek tehát szintén szellemnek és maradandónak kell lennie. Ha még a lélek csak azon igazságokkal foglalkoznék, melyek e földi sorához tartoznak, de a lélek többnyire elfeledi földi érdekeit, és elvont eszméssel foglalkozik, kimeríti, megöli a testet az igazság keresésében, az igazságot csak magáért szereti, mindig többre vágyik, és mégis annak csak előízét érezheti. Azért mondá a haldokló Newton: „*Mint fog itélni a világ munkálataimról, nem tudom, nekem azonban úgy látszik, hogy csak a tengerpartján játszó gyermek valék, ki majd valamivel simább kavicsot, majd pedig valamivel ragyogóbb kagylót találtam, míg az igazság nagyszerű óceánja kibuvárlatlanul terült el előttem.*“ (Correspondance de Newton.)

IV. A koponya hibás alkata, vagy az agyra ható betegségek néha nemcsak meggyengítik, hanem meg is semmisítik az ember szellemi életét, — ugymond a materialismus, — lélekről tehát és annak fennmaradásáról beszélni, csak jámbor képzelgés. Nézetünk szerint a test és a lélek úgy össze vannak kapcsolva, hogy a hiányt érezniök kell, mert az egészséges életszervezet mindkettőre nézve lényeges kellék, mens sana in corpore sano.

Miután a test életszerves gépezete megromlott, minthogy ennek nincs más rendeltetése, mint eszközül szolgálni a magasb értelmiségnek, nagyon természetes, hogy a lélek az ő működéseit a megromlott szerv által nem nyilváníthatja ugyan; de azért a lélek anyagiságára következtetést vonni nem lehet. Adjunk a legügyesebb zenész kezébe rosszul hangolt hangszert, vagy a melynek némely húrjai elszakadtak: ő abból csak hamis hangokat, vagy ki nem ismerhető dallamokat fog előidézhetni; játéka, melyet a hangszer tévedései rontanak meg, eszünkbe juttatja a léleknek azon hamis hangjait, melyeket butaság- és örültségnek nevezünk. Pedig azért a zeneművészet az értelmiség szülöttje; a művészet függetlenül létezik a húrok- és hangoktól; de hogy magát gyönyörű öszhangzásában bemutathassa, megkivántató eszközökre van szüksége. Így az emberi értelemnek is teljesen öszhangzó eszközre van szüksége, vagyis a tökély bizonyos fokán álló életszervekre; rossz eszköz mellett az értelem hamis hangokat ad, tökéletes életszerves gépezet mellett pedig, főszerű öszhangzatot állítand elő. Az anyagelvűség védője tehát, ki a léleknek az életszerves anyaggali

azonosságát következteti és a lélek hallhatatlanságát kétségbe vonja, hasonlít azon emberhez, ki valamely magától játszó zeneszekrényt lelkes teremtménynek néz; mivel az ő fejletlen értelme nem látja az embert, ki ezen gépet fölhozta, s ki általa azon rendben adhatja a hangokat vissza, melyben azokat megállapította.

Mi tehát korunk célja, melyet az anyag istenítésével el akar érni? Nem más, mint lerontani az erkölcsi világot, s az embernek — a földi állatok sorsára juttatva — léte célját az anyagi világ szűk határai közé szorítani. S ha sikerülne ez ál-tudósoknak, az ál-liberalismus ezen szájhőseinek ezt kieszközölni, s a jobb erkölcsüekkel is elhitetni, hogy egész lényünk szétmállik a sirnál, s egész életünk csak a jelenre szorítkozik: mi történék akkor? Legott minden rend eltűnék, s minden zavar uralkodni fogna; a lelkiismeret nem lenne egyéb, mint alkalmatlan hazug, melytől mindenki azonnal megszabadulni igyekeznék; az igazság, kötelesség, a jogosság megannyi nyűg lenne, melytől a legbölcsebb leghamarább szabadulna meg, minden törekvés a földi javak birhatóságához tapadna, azoknak élvezete lenne a legfőbb törvény, az erkölcsi rend, az anyagi érdek örvényébe fogna merülni, sőt az anyagi érdekek is a kicsapongás miatt tönkre fognának menni, s a világegyetem fölséges és megható rendjének közepette, az emberiség, mely a világegyetem központja, a zürzavar és a fölfordulás látványát fogná mutatni; s ezen chaosszerű állapotban elvégre is kénytelen volna egy nyugalmát vesztett materialistával fölkiáltani: *„A favágó, ki mennydörgés alkalmával szentelt vízzel keresztet vet magára, kétségen kívül boldogabb nálamnál; ő dalolva dőlgozik. Az ő békeségét én nem fogom ismerni, pedig én nekem is csak azon az uton kell elmennem, mint ő neki.“* (Obermann 83. l.)

Székely-Udvarhelytt, 1875. év július hó 11-én.

Kóródy Endre,
bölcészet és természetrajz tanára.

TANÁRI KAR.

Sorszám	A tanár neve, tanárkodásának évszáma	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben tanított	Hetenkénti óraszám	Jegyzetek
1.	Daróczy János , világi. Tanít 6 éve.	Történelem Magyar	V—VIII. III. IV.	19	VII-ik osztály főnöke és a zeneegylet elnöke.
2.	Jánosy Péter , világi. Tanít 2 éve.	Latin nyelv Görög nyelv Német nyelv	VIII. VII. VIII. V—VIII.	19	V-ik osztály főnöke.
3.	Kóródy Endre , egyházi. Tanít 3 éve.	Bölcsészet Német nyelv Természetrész	VII. VIII. IV. I. II. V.	17	Értekezleti jegyző.
4.	Kovács Antal , világi, az országos középtanodai tanár- egylet tagja. Tanít 14 éve.	Mennyiségtan	VII. VIII.	5	A főgymnasium igazgatója.
5.	Lukácsy Manó , világi. Tanít 16 éve.	Latin nyelv Német nyelv	V. VI. VII. III.	19	VI-ik osztály főnöke.
6.	Móricz Gyula , világi. Az iskolaszék tagja, az udvar- helyszéki népnevelés titkára, az udvarhelyszéki ált. népt. egylet udvarhelyjárású fiók-körének elnöke.	Magyar nyelv és irodalom Történelem Földrajz Tornászat	VI. VII. VIII. III. IV. I. II. III. I—VIII.	24	III. oszt. főnöke, az ön- képzőkör elnöke, oklev. tornatanár; a helyb. áll. főreáltanodában is ta- nitja a tornászatot he- tenként 6 órán.
7.	Nagy István , egyházi. Tanít 4 éve.	Mennyiségtan	I. II. III. V. VI.	20	II-ik osztály főnöke.
8.	Pál Kálmán , egyházi. Tanít 2 éve.	Hittan Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv	I. I. V. I. V. VI.	19	I-ső osztály főnöke, algymnasiumi hitszónok, a gymnasium könyv- tárának öre.
9.	Poszler János , egyházi. Tanít 16 éve.	Hittan	II—VIII.	14	A sz. Imre-növélde igaz- gatója és felgy. hitszónok
10.	Szabó István , egyházi. Tanít 4 éve.	Latin nyelv Magyar nyelv	II—IV. II.	19	A sz. Imre-növélde aligaz- gatója, az ifjúsági könyv- tár öre és a módszertani értekezlet jegyzője.
11.	Török Gyula , világi, az országos középtanodai tanár- egylet tagja. Tanít 14 éve.	Mennyiségtan Meny. és term. földr. Természettan és vegytan Természetrész	IV. V. III. IV. VII. VIII. VI.	20	VIII-ik osztály főnöke és a természettár öre.
12.	Lukács Sándor , világi, akadémiai festő. Tanít 2 éve.	Mértani és szabad- kézi rajz Szépirás	I—IV. I. II.	18	IV. oszt. főnöke; a helyi r. k. főelemi iskolában is tanítja a rajzot het. 3 ó.
T a n i t ó k.					
1.	Liszky Károly , világi	Műének	I—VIII.	2	Nemes udvarhelyszéki tisztviselői irnok.
2.	Kozák Márton , világi	Zene	Önként vállalkozóknak	4	A városi zenekar vezetője.

AZ IFJUSÁG ÁLTALÁNOS ÉRDEMSOROZATA.*)

Első osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Bencze Balázs, öszt.	2.
<i>Jeles:</i>	
Ferenczi János, ism.	2.
Fodor János	2.
Flórián Kristóf	2.
5. Illyés Gyula	2.
Kovács Sándor	3.
Szántó Endre	2.
<i>Első rendű:</i>	
Ágotha Balázs	3.
Jakab Tamás	3.
10. Lőrincz János	2.
<i>Másod rendű:</i>	
Ágotha Ignác	3.
Henter János	3.
Kapcza Balázs	3.
Lőrincz Sándor	3.
15. Szeles Pál	3.

Második osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Incze István	3.
<i>Jeles:</i>	
Volf Bogdán, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
Barabás Lajos	3.
Darvas Márton, öszt.	3.
5. Ferenczi Márton	3.
Goór Albert	3.
Jakab Lajos	3.
g. Lázár Miklós, öszt.	3.
Simó István, ism.	4.
10. Szabadi Lajos	3.
Szeles Albert	4.
Tibád Árpád	3.
Ugron Lajos	4.
<i>Másod rendű:</i>	
Balázs Károly	3.
15. Papp Lőrincz	4.
Kiléptek: Pakot Elek. Sándor István.	

Harmadik osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Gál János, öszt.	1.
Mezei Géza, öszt.	1.
<i>Jeles:</i>	
Balázi János, öszt.	2.
Benedek Ferencz	3.
5. Farkas Gábor, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
Gergely Ferencz	3.
Pál Sándor, öszt.	3.
Simó Antal	3.
Simó Balázs	3.
10. Sebestyén Dénes, ism.	4.
Szálasy József	4.
Évközben tanodát változtatott: Bartos Dénes.	
Kiléptett: Jakab Imre.	

Negyedik osztály.

<i>Jeles:</i>	
Kovács József, öszt.	3.
Máté István	2.
Szántó József, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
Boér Lázár, g. kath.	3.
5. Lőrincz János, öszt.	3.
Novák Sándor	4.
Nyerges Gyula	2.
Szabó Károly	4.
<i>Másod rendű:</i>	
Muntyán Miklós, ism.	3.
Évközben tanodát változtattak: Benke János. Lakatos Gáspár. Ozsváth Miklós.	

Ötödik osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Farkas Zalán, öszt.	4.
Héjja Kálmán, öszt.	3.
Sebestyén Mózes, öszt.	3.
<i>Jeles:</i>	
Balázs Dénes, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
5. Benedek Albert	3.
Gerich Ferencz	4.
Hamar Ignác, öszt.	4.

Hickmann Károly	3.
Szabó János, öszt.	3.

Másod rendű:

10. Sántha Bálint	4.
Kiléptett: Jakab Alajos.	

Hatodik osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Incze Antal, öszt.	2.
Tamási Áron, öszt.	2.
<i>Jeles:</i>	
Böjthy Károly, öszt.	3.
Kádár Ákos, öszt.	4.
5. Süller István, öszt.	4.
Tamás Albert, öszt.	2.
<i>Első rendű:</i>	
Comsia Sofron, g. k.	3.
Csiszér Lajos	3.
Keresztes József	3.
10. Papp György, ism.	3.
Szabó Gábor	3.
Vaszi János	3.
Vorsatz Antal	5.
Kiléptett: Balázs András.	

Hetedik osztály.

<i>Kitünő:</i>	
Pál Antal, öszt.	2.
<i>Jeles:</i>	
Albert János, öszt.	3.
Barabás Domokos, öszt.	2.
Kiss Mózes, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
5. Balogh Vendel, öszt.	3.
Kozák Ferencz	3.
Pálfy Albert, öszt.	4.
Ugron Antal, öszt.	4.

Nyolczadik osztály.

<i>Jeles:</i>	
Csengeri Gyula	3.
Jákó János, öszt.	3.
<i>Első rendű:</i>	
Balla Gyula, öszt.	4.
Biális Ferencz, öszt.	4.
5. Gáspár Balázs	4.
Lakatos Dénes, öszt.	4.

*) Rövidítések: g. kath. = görög katolikus; g. k. = görög keleti; ism. = ismétlő; öszt. = ösztöndíjas.
Magaviseletre nézve: 1 = példás; 2 = dicséretes; 3 = jó; 4 = törvényszerű; 5 = kevésbé törvényszerű.

A KEZELT TANANYAG.

A) Kötelezett tantárgyak.

a) Hittan.

- I. oszt. Hetenként 2 óra. A hitről, parancsokról és a malaszt eszközeiről. Tankönyv: Egri nagy Katekizmus.
 II. oszt. 2 óra. A ker. kath. anyaszentegyház szertartásainak magyarázata. Tank. A veszprémi egyházmegyei népiskolák számára kiadott.
 III. oszt. 2 óra. Az ó-szövetség története Krisztus születéséig. Tank. Róder Alajos bib. története.
 IV. oszt. 2 óra. Az új-szövetség története. Tank. Az a mi a III-dik osztályban.
 V. oszt. 2 óra. A vallás és kinyilatkoztatásról általában sat. Tank. Vincze Ambró főgymn. tanár.
 VI. oszt. 2 óra. Isten léte, lényege és tökélyeiről, megváltás, megszentelés és a malaszt eszközeiről. Tankönyv az előbbi.
 VII. oszt. 2 óra. A ker. kath. erkölcsstan. Tank. Martin Religio. II. r.
 VIII. oszt. 2 óra. Jézus Krisztus egyházának történelme. Tank. A fennebbi.

b) Magyar nyelv.

- I. oszt. 3 óra. A szó és beszédrészek, rendes és rendhagyó névragozás, névutók, számnevek és névmások ismertetése. Tank. Szvorényi J. kisebb magy. nyelvtana. Olvasókönyv ugyanattól.
 II. oszt. 3 óra. Az előbbi évben tanultak ismétlése. Igeragozás. Határozó kötszó és indulatszó. Szóalkotás. Hetenk. egy írásb. isk. gyakorlat. Tank: mint az I. oszt. Olvasmányok ugyanattól.
 III. oszt. 3 óra. Mondattan. Szóegyeztetéstől a körmondatokig. Havankint egy írásb. dolgozat. Tank. Szvorényi J. III. r. Olvasókönyv Szvorényi II-dik.
 IV. oszt. 3 óra. Az irány főkéllékei, a képletek és alakzatok, a körmondatok, polgári ügyiratok. A *költészet-tanból*: Mérték és verstan. Het. egy isk. írásbeli gyakorlat. Tank. Laky Irálytan és költésztana. Kürz Olvasm.
 V. oszt. 3 óra. A művelt irány alapkellékeinek az értelmesség, szépség és hatályosságnak, s ezek egyes forrásainak, a képletek, alakzatok és körmondatoknak, valamint a szónoki műbeszéd megalkotásának és elszavalásának ismertetése. Írásbeli dolgozat minden két hétben. Tank. Szvorényi Ékesszólástan.
 VI. oszt. 3 óra. A művelt iránytan tüzetes tárgyalása. Körmondatok. A szónoki megalkotása, kéllékei és előadása. Szavalás. Szép és műtani olvasás, írásbeli dolgozatok, számszerint 12. Olvattatott Kölcsey Ferencz „Mohács“-ja egész terjedelmében taglaltatott és szavaltatott. Tank. Szvorényi Ékesszólástan.
 VII. oszt. 2 óra. A magyar irodalomtörténet ó, közép, új és legújabb kora egész Kazinczy-ig. Jelesebb irodalmi termékek ismertetése, írásbeli dolgozatok, számszerint 8. Tank. Toldy I. köt. Pest 1868. Olv. könyv I. köt. ugyanazon szerzőtől.
 VIII. oszt. 2 óra. A magyar irodalomtörténet legújabb kora. Jelesebb művek ismertetése, írásbeli dolgozatok, számszerint 9. Tank. Toldy. A magyar nemzeti irod. tört. tankönyve II. köt. Olv. k. II. köt.

c) Latin nyelv.

- I. oszt. 6 óra. A nyelvtan elemeitől az igitanig. Gyakorlatok fordítása. Hetenkint egy isk. írásbeli gyakorlat. Tank. Szepesi Imre elemi latin nyelvtana.
 II. oszt. 6 óra. Ismétlése az előbbi évben tanultaknak. Az igitan általában és részletesen. A magyar „hogya“ lefordítása és az igenevek használása. Fordítási gyakorlatok. Het. egy írásb. iskolai gyakorlat. Tank. Szepesi Imre II. r.
 III. oszt. 5 óra. Az alaktan ismétlése után, a Mondattanból az esettantól a szórendig bezárólag. Het. egy írásbeli isk. gyakorlat. Tankönyv Szepesi Imre Mondattan I. r. Olvasm. Corn. Nepos, Miltiades, Aristides, Cimon.

- IV. oszt. 5 óra. Ismétlés a szókötéstanból. Mondatkötés, igeidők használata. Hangsúly és verstan. Olvasm. C. Julius Caesar hadjárata a helveták és Ariovistus ellen. Phaedrus A. Lib. I. könyvéből több mese részint emlézve, részint csak fordítva. Hetenkint egy írásb. isk. gyakorlat a tankönyvből, mely Szepesi Imre Mondattana II. r.
- V. oszt. 6 óra. Nyelvtani ismétlések mellett Titus Liv. I. könyve Iványi után. Ovidiusból szemelvények Veres Ignác után. Hetenk. egy írásb. isk. gyakorlat.
- VI. oszt. 6 óra. Nyelvtani ismétlések mellett Ciceronak Catilina elleni I. beszéde. Virgil Aeneisének I. könyve, mindkettő Gyurits Antal után. Hetenk. egy írásb. isk. gyakorlat.
- VII. oszt. 5 óra. Ciceronak Archias költő mellett tartott beszéde. Virgil Aeneisének II. könyve, mindkettő Gyurits Antal után. Hetenk. egy írásb. isk. gyakorlat.
- VIII. oszt. 5 óra. Tacitus Germaniája Tewrewk szerint. Horatius válogatott költeményei Grysár szemelvénye szerint. Mondattan sat. Schulz-Kiss szerint. Hetenk. egy írásb. isk. gyakorlat.

d) Görög nyelv.

- V. oszt. 2 óra. A nyelvtan elemeitől a kötszők ismertetéseig. Hetenként egy írásbeli gyakorlat. Tank. Szepesi Imre Kühner után I. r.
- VI. oszt. 3 óra. Az *Omega* végzetű tiszta jellegű, összevonható és nem összevonható igéktől a szenvedő igéig, a szenvedő *Sigmának* használatáig bezárólag. Havonként egy írásbeli isk. gyakorlat. Tank. az előbbi szerzőtől II. r.
- VII. oszt. 2 óra. Xenophon Cyropaediája. I. Cyrus származása, az ifjuság neveltetése a persáknál. II. Cyrus és Astyagesnek fele. Homer Ilias II. k. 1–300 verséig Hohegger szerint. Minden két hétben egy házi és egy isk. gyakorlat.
- VIII. oszt. 2 óra. Plató Critója Horváth Zsigmond szerint. Minden két kétben egy házi és egy isk. gyakorlat.

e) Német nyelv.

- III. oszt. 2 óra. Gyakorlati módszer szerint fő-melléknevek, számnevek, névmások, megfelelő fordítási gyakorlatokkal. Minden 3 hétben egy isk. írásb. gyakorlat. Tank. Toepler Teoph.
- IV. oszt. 3 óra. Igehajlítás. Rendhagyó igék. Előljárók kellő használata. Mondat-ismertetés, különöser: szórend fő- és mellékmondatban. Minden két hétben írásb. isk. gyakorlat. Tank. az előbbi.
- V. oszt. 2 óra. Olvasmányok fordítása, eközben mondattan-ismétlés, költemények emlézése. Minden két hétben egy házi és egy isk. írásb. gyakorlat anyanyelvből németre. Tank. Mozart II. köt.
- VI. oszt. 2 óra. Olvasmányok fordítása, elemzése és a mondattan gyakorlása, ez utóbbi Szemák István szerint. Minden két hétben egy házi és egy isk. írásb. gyakorlat. Tank. Mozart olv. könyv II. köt.
- VII. oszt. 2 óra. Olvasmányok fordítása mondattani gyakorlással. Német irodalom: bevezetéstől a második virágzás koráig Riedl szerint. Havonként 4 gyakorlat. Tank. Mozart III. köt.
- VIII. oszt. 2 óra. Olvasmányok fordítása és mondattani elemzése. Német irodalom: A reformatiótól a második fénykorszakig bezárólag Riedl szerint. Havonként 4 gyakorlat. Tank. mint előbb.

f) Földrajz.

- I. oszt. 3 óra. A mennyiségtani és természettani földrajz legfontosabb fogalmainak megismertetése után, Magyarország földirata. Térkép-rajzi kísérletek otthon és iskolában. Tank. Ribáry F.
- II. oszt. 2 óra. Európa általános és részletes ismertetése. Térkép-rajzi kísérletek otthon. Tank. Ribáry F.
- III. oszt. 2 óra. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földirata. Térkép-rajzi vázlatok otthon. Tank. Ribáry F.
- V. oszt. 2 óra. Mennyiségtani és természettani földrajz. Tank. Berecz. Pest 1869.

g) Történelem.

- III. oszt. 2 óra. A magyarokat megelőzőt legfőbb események előadása után Magyarország története az Árpádok alatt. Tank. Horváth Mihály kisebb tört. alapján.
- IV. oszt. 2 óra. Magyarország történetéből a vegyes és Habsburg-ház. Térkép-rajzolás. Tank. mint előbb.
- V. oszt. 3 óra. Ó-kor. Somhegyi-Schröck szerint. Spruner tört. földabroszszal.
- VI. oszt. 3 óra. Középkor. A nyugat római birodalom megdőlésétől Amerika fölfedezéseig. Tank. mint előbb. Spruner tört. földab.

- VII. oszt. 3 óra. Új-kor. A francia forradalomig bezárólag. Tank. és földabrosz mint elébb.
 VIII. oszt. 4 óra. Magyarország oknyomozó története. Tank. Vaszary Kolozs.

h) Mennyiségtan.

- I. oszt. 5 óra. a) *Számtan*: A számképzés, a nevezetlen egy-, többnevű egész és tizedes számokkali műveletek. Számok oszthatósága. Közönséges törtek négy alapművelete. Metermérték ismertetése. b) *Mértani nézlettan*: A térmennyiségek megismertetése. A sík, egyenes és görbe vonalakról a három és négy szögekig. Tank Szabóky Dr. Mocnik után mindkettőre.
- II. oszt. 5 óra. a) *Számtan*: A tizedes törtek rövidített szorzásától az olasz gyakorlatig bezárólag. Meterrendszer. b) *Mértani nézlettan*: Sokszögek, az egyenes vonalú idomok nagyságának meghatározása és azok hasonlósága. Tank. mint elébb.
- III. oszt. 3 óra. a) *Számtan*: Az összetett viszonyok és arányoktól a kamatos kamatszámításig bezárólag. Gyakorlat meterrendszer szerint. b) *Mértani nézlettan*: A körbeli vonalaktól a körmérésig bezárólag. Tank. a) Mocnik-Szabóky III. r. b) Mocnik-Szabóky II. r.
- IV. oszt. 3 óra. a) *Algebra*: A betűszámítás elemei. A négy alapművelet egész és törtszámokkal. Hatványozás és gyökvonás. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel. b) *Mértani nézlettan*: A térbeli alakok általános tulajdonságai. Az egyszerű testek felületszámítása. Tank. mint elébb.
- V. oszt. 4 óra. a) *Algebra*: A betűszámítás elemeinek ismétlése után számok oszthatósága, közönséges, tizedes, láncz, közelítő törtek, arányok, aránylatok, hármas szabály, arányos osztás. b) *Mértan*: A síktan. Tankönyvek: a) Mocnik-Arenstein. b) Mocnik-Szabóky.
- VI. oszt. 3 óra. a) *Algebra*: A hatvány és gyökmenyiségek általában, logaritmikusok. Első rendű határozott és határozatlan egyenletek több ismeretlennel. b) *Mértan*: A körtan. Síkháromszögtan. Tank. mint elébb.
- VII. oszt. 3 óra. a) *Algebra*: Exponentialis egyenletek. Számítási és mértani haladványok, ezek kapcsán kamatos kamatszámítás. b) A testmértan, gömbháromszögtan. Az algebra alkalmazása a mértanra. Tank. mint elébb.
- VIII. oszt. 2 óra. a) *Algebra*: A múlt évben tanultak ismétlése után. Kapcsolástan. Newton binomial tétele. b) *Mértan*: A sík és gömbháromszögtani tételek ismétlése mellett az elemző síkmértan alapvonalai. Tank. mint elébb.

i) Természetrájk.

- I. oszt. 2 óra. Állattan. Tankönyv Hanák János.
 II. oszt. 2 óra. Télen: Ásványtan. Nyáron: Növénytan. Tank. mint elébb.
 V. oszt. 2 óra. Télen: Ásványtan. Nyáron: Növénytan. Tank. Mihálka Antal.
 VI. oszt. 2 óra. Állattan, különös tekintettel az állatok boncztatni és élettani viszonyaira. Tank. mint az előbbi.

k) Természettan.

- III. oszt. 3 óra. Felosztás. A testek általános tulajdonságai. Nyugalom és mozgás, hang és meleg. Tankönyv: Gregus Természettan.
 IV. oszt. 4 óra. A világosság vagy fénytan. A delejesség, villanyosság; továbbá a vegytan. Tank. mint elébb. Vegytan, Dekány Rafael.
 VII. oszt. 3 óra. Felosztás. A testek általános és különös tulajdonai, vegytani tünetmények. Hő. Erőműtan. Tank. Kunzek-Abt természettan és mennyiségtani pótfüzet.
 VIII. oszt. 3 óra. A cseppfolyós testek. Egyensúly törvényei sat. Hangtan; fénytan; delejesség és villanyosság. Tank. mint elébb.

l) Bölcsészettan.

- VII. oszt. 4 óra. Első félévben: Lélektan. Második félévben: Gondolkodástan. Tank. Purgstaller.
 VIII. oszt. 4 óra. Első félévben: Metaphysika Dr. Pauer szerint. Második félévben: Erkölctan Purgstaller szerint.

m) Szépirás.

- I. és II. oszt. 1—1 óra. Szabályos és szépirás gyakorlás.

n) **Rajz.**

- I. oszt. 4 óra. Nézet-mértani rajz szabad kézzel. A falitáblára rajzolt egyszerű idomok utánrajzolása.
 II. oszt. 4 óra. 2 órában nézet-mértani rajz körzővel és vonalzóval; egyszerű ábrák szabályos szerkesztése; a távlatban és az árnyékolás alapszabályai; 2 órában Landau és Hermes rajzmintáinak másolása.
 III. oszt. 4 óra. Sodrony és faminták után való rajzolás; a távlatban bővített ismertetése; az árnyékolás gyakorlása és helyes alkalmazása. Másolás Landau és Hermes mintái után.
 IV. oszt. 4 óra. Kísérletek a természet utáni rajzolásban, emberi testrészek és építmények másolása.

o) **Tornászat.**

A tornászó összes ifjuság 3 csoportba volt sorozva és gyakoroltatott:

I-ső csoport. 2 órában. Szabad és eszközököni gyakorlatokban.

II-ik III-ik 2—2 órában. Szabad, rend és eszközököni gyakorlatokban.

B) **Nem kötelezett tantárgyak.**a) **Gyorsírás.**

A gyorsírás részint kezdő, részint haladó tanulóknak a Gabelsberger-Markovics-féle rendszer szerint adatott elő Török Gyula tanár által hetenkénti 2 órában, s csakis az első félévben.

b) **Műének.**

Hetenkint 2 órában. Egyházi és világi négyes karének kísérletek. A tanítási díjt a tanulmányi alap fizeti.

c) **Zene.**

Hetenkint 4 órában. Önként vállalkozóknak. A tanítási díjt a tanulók és a gymn. tanártestület fizetik.

Gyorsírást tanultak V-ik osztályból 5; VI-ból 3; VII-ből 8; VIII-ből 6; összesen 22.

Zenét tanultak a II-ik osztályból 2; III-ből 2; IV-ből 1; V-ből 1; VI-ből 5; VII-ből 3; VIII-ből 2; összesen 16.

Az **éneket** együttesen tanulta csaknem az egész gymnasiumi ifjuság.

Szabad dolgozatok a magyar nyelvből s irodalomból.

V. *osztály.*

1. „Egy séta ősszel“ (leírás). 2. Addig nyujtzkodjál, míg takaród ér (kifejtése ezen példabeszédnek). 3. Ujévi köszöntő szülők vagy jótévedőkhöz. 4. Miben áll a valódi hazaszeretet? 5. Nyelvét művelni elengedhetlen föladata a nemzetnek. 6. A tavaszi reggel (leírás). 7. Mit értünk a valódi műveltség alatt? 8. Mit köszönhetünk a történelem tanulmányozásának? 9. Barátom! hallom, hogy beteg vagy és szeretnél engem látni, de én nem mehetek, hanem ohajtom jobbulásodat (5 tagu körmondattal). 10. Nagynak kicsiny a kezdete (szónoki beszéd). 11. Mit kell az ifjunak életpályája választásánál tekintetbe venni?

VI. *osztály.*

1. Gondolatok a tanév kezdetén (önbeszélgetés). 2. A természet ősszel (leírás). 3. Epigramm a restségről. 4. Vörösmarty „Élő szobor“ című költeményének széptani elemzése. — **Körmondatok:** 5. Az ifjúkor kellemes (1 tagu metszetes). Jézus a keresztre feszített (2 tagu). Tartsuk meg az Úr parancsait (2 tagu). Cajus Sempronius meggyilkoltatta (1 tagu felszakolt). 6. Krisztus Bethlehemben született (1 tagu metszetes). Az öregkor unalmas (3 tagu). A tanuló szorgalmasan tanuljon (1 tagu metszetes és 2 tagu). 7. A tanulóifjú szerény és erkölcsös legyen (2 tagu). A tudomány legbiztosabb vagyona (4 tagu). A gonosz cselekedetet el ne

titkold (2 tagu). A meglegedés boldogit (3 tagu). A gyönyör mértéktelen élvezete ártalmas (2 tagu). 8. Használjunk fel minden percet (3 tagu). Kövessük a görögök példáit (3 tagu). Szeressük embertársainkat (4 tagu). A béke üdvös (4 tagu). 9. II. (kis) Károly magyar király meggyilkoltatása (költői leírás prózában). 10. Emlékbeszéd egy elhunyt tanulótlárs felett. 11. Kazinczy Ferenc lelki küzdelmei kufsteini börtönfogságában nemzeti nyelvünk művelését célzó szellemének szárnyszegése miatt (költői monolog). 12. A jó és szép az emberben (szónoki elmélkedő beszéd).

VII. osztály.

1. Miért kötelesség az önbecsülés? (Bizonyító értekezés.) 2. Az igazi jó. (Tanpéldázat.) 3. Az emberszerető. (Vázlatos jellemrajz.) 4. Gondolatok egy levágott százados tölgy lehullásakor. 5. A magyar eposirodalom első virágzásának kora, különös tekintettel Zrínyi a költőre. (Irodalom-történeti fejtegetés.) 6. Elismerés táplálja a művészetet és tudományt. (Bizonyító értekezés.) 7. A ballada. (Költészettani ismertetés.) 8. Kik közt állhat fenn a barátság. (Bölcsészeti fejtegetés.)

VIII. osztály.

1. Halottak napja. (Költői leírás.) 2. Világ s emberismeret. (Bizonyító értekezés.) 3. Az ember. (Szónoki értelmezés.) 4. A szeretet. (Szónoki bővebb értelmezés.) 5. Aesztetikai levél, melyben Péter Pál barátjának a közelgő szünidőkben Olaszhonba való műutazást széptani okoknál fogva ajánlja. 6. Görögország küldetése a polgárosodás és tudományosság érdekében. (Kath. egyháztörténeti fejtegetés.) 7. Mit kell a költőnek szem előtt tartani. (Aesztetikai értekezés.) 8. A pályavégzett ifju ismerje meg a külföldet az otthonért, de ne vándoroljon ki, ha itt jövőjét biztosíthatja. (Levél egy Törökhonba készülő pályatárshoz.) 9. Mire kell ügyelni a fiatalnak életneme választásában. (Oktató elmélkedés.) 10. Érettségi dolgozatra: A szépnek viszonya a művészethez általában s különösen a költészethez. (Aesztetikai értekezés.)

Tanügyi adatok.

a) Az 187⁴/₅-ki tanév szabályszerűleg 1874. október 1-én nyílt meg. Megelőzte ezt a tanári karnak szeptember 30-án tartott, a tantárgyak felosztását, leczketervet, órarendet sat. megállapító értekezlete.

A beiratás és felvételi vizsgálatok a múlt évi értesítőben kihirdetett rend és időben történtek.

A rendes előadások a „Szentlélek“ segítségül hívása után október 6-án kezdődtek meg, ugyanekkor olvastattak fel a tanodai törvények is a gymn. igazgatónak figyelmeztető szavai kíséretében.

A lefolyt tanév kezdetén intézetünk tanári karának személyzetében változás történt. Püspök ur ő nagyméltósága 2445—1874. sz. rendeleténél fogva Bors Lázár igazgatót saját kérelmére az igazgatástól felmenteni, s helyébe Kovács Antalt ezen gymnasiumnál működő tanárt kinevezni kegyeskedett. Alig hangzottak el volt igazgatónak érzékeny búcsuszavai, — melyekkel a tanári karnak 7 éven át személye iránt tanusított rokonszenvét, támogatását megköszönte, — a nemes érzésű, nyílt szívű embert — a tanügy kárára, társai és ismerősei fájdalomára — gyógyíthatlan elmezavar rohanta meg. E megrendítő csapás által a tanításban támadott hézag pótlására vállalkoztak a tanárok közül szakférfiak, kik a szerencsétlent egész éven át minden díj nélkül helyettesítették; ebből megfejtethető a többeknél előforduló nagyobb tanóraszám, melyben ezen szerencsétlenség miatt részesültek.

b) A kath. ifjuság a téli zordon hideg napok kivételével köznaponként $\frac{1}{2}$ 8 óraker, vasárnapokon 8 óraker, nevezetes ünnepek alkalmával 10 óraker hallgatott szent misét; a vasárnapi 8 órait mindig hiterkölsi oktatás előzte meg. A szent gyónást ez év folytán négyszer végezte.

A tanulóifjuság erkölesi viselete e tanévben — leszámítván az ifju könnyelműség szülte szembezállás miatt két növendékre alkalmazott büntetést — kielégítő volt.

c) Alapítványi ösztöndíjt élvezett 36 növendék; még pedig: Mária-Terézia-félét 4, Leopold-félét 7, Apor-félét 2, Gyulaffy-félét 1, Pál-félét 1, Miklósy-félét 4, Szűcs-félét 1, Patavina-félét 1, Keserü-félét 1, Szöcs-Mártonfy-félét 1, Biró-félét 1, Közalapítvány címűt 12. Az alapítványi összeg fejenként 100 frt, mely összegért a fehérnemű mosatáson kívül teljes ellátásban részesülnek. 4 szegénysorsu tanuló az alapítványosok körül teljesítendő csekély szolgálatért hasonló ellátást kap.

A főgymnasiumi tanszerek szaporodását illetőleg a lefolyt isk. évben

A) A gymn. könyvtára részére következő darabok szereztettek meg:

I. Vevés útján:

1. Czuczor-Fogarasi-féle szótár. 2. Szt-István-társulat kiadványaiból: a) Házi-könyvtár XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. b) Cantu Caesar világtörténelem tizenegyedik kötet (első fele) XVII. korszak. 3. Spruner Hist. Geog. Hand-Atlas. *Európa közép és ujkor* 77 darab színezett térkép angol kötéssel. 4. Szépészeti képzés gymnasiumainkban. Károly Gy. Hugo. 5. Vaszary Kolos. „Világtörténelem“ 3 kötet. 6. Kuncz „Gymn. paedagogia“. 7. Dr. Suter Henrik „A matematikai tudományok története. Első rész. Fordította Lederer Sándor.“ 8. „Mocnik-Szabóky Számítan III. IV. oszt. számára.“ 9. Mocnik-Szabóky Mértani nézlettan. 10. Gönczy-féle méterrendszert ismertető 8 tábla és ugyanannyi utasítás. 11. A méter-mérték ismertetése Dr. Lutter Nándortól. 12. Anatomische Studien des menschlichen Körpers von Anton Retter v. Perger. Ezekon kívül a következő folyóiratok: 13. „Magyar Nyelvőr“ Szarvas Gábortól. 14. „Magyar Tanügy“ Dr. Heinrich és Dr. Kleinmann-tól. 15. „Természet“, 16. „Földrajzi közlemények“, mindkettő Berecz Antaltól. 17. „Az országos közép-tanodai tanáregylet közlönye“ Névy Lászlótól. 18. „Népiskola“ dr. Zafféry Károly és Repássy Jánostól. 19. „Irodalmi Értesítő“ Márki Sándortól.

II. Ajándék útján:

1. „A középiskola eszménye.“ *A sárospataki főiskolától.* 2. Ráth Mórtól: Phaedri Aug. lib. Szarvas Gábor. 3. Zilahy S. könyvtárus ajándékából: a) „Természettan“ Domokos Jenőtől. b) „M. T. Cicero válogatott levelei“ Köpesdi H. Sándortól. c) „Az ásványok természetrajza“ Papp Jánostól. d) „Általános számítan és algebra“ Arányi Bélától. e) „A növények természetrajza“ Papp Jánostól. 4. Hoffmann és Molnár hőnyvtárusok ajándékából: a) „Latin alaktan“ Bartal és Malmosítól. b) „A növények természetrajza“, c) „Az állatok természetrajza“, mindkettő Fillinger Károlytól. 5. Aigner ajándékából: „Magyar irály-gyakorlatok“ Iványitól. „Irómester“ Kárpáti Endrétől. 6. *A magyar tud. akadémiától:* Az értesítőkből 16, az értekezésekből 27 füzet. 7. *Az erdélyi muzeum-egylet választmányja* ajándékából: „Erdélyi Muzeum“ havi folyóirat és „Erdélyi Muzeum Évkönyvei“. 8. *A kir. József-műegyetem rectora:* „Beszéd a műegy. megnyitásakor 1874. évi okt. 15-én.“ 9. *A kolozsvári magyar kir. tudomány-egyetemtől:* a) 1872^{2/3}. és 1873^{1/4}-ik évekről „Almanach“. b) 1873^{1/4}. és 1874^{1/5}-ik évekről „Három (I—III) Beszéd“, melyek a rector és tanács beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából oktob. 12-én tartattak. 10. Különféle tanintézetektől 1873^{1/4}-ik iskolaévi értesítők.

B) *Az ifjúsági könyvtár szaporodása.*

I. Vevés útján:

1. Házi könyvtár 2 db. 2. Szt-István-Társ. Naptár 1875-re 1 db. 3. Hahn Iskolamester leánya 2 db. 4. Magyar nyelvőr 1875. évfolyam 12 füzet. 5. Természet könyve 6 füzet. 6. Czuczor-Fogarasi Magyar nyelv szótára 9 füzet. 7. Egyetemes magyar Encyclopaedia 1 db. 8. Cantu Világtört. 1 köt. 9. Házi könyvtár 2 db. 10. Ballagi Német-magyar és magyar-német szótár 2 péld. 4 db. 11. Bartl Magyar-német szótár 2 péld. 2 db.

II. Ajándék útján:

Szabó István gymn. tanár ajándékából: 12. Gyurits „Keresztes hadak története“. 2 db. 13. Dauielik „Kolumbus“. 1 db. 14. Andrásy „Keresztény tudomány“. 1 db. 15. Maczek F. hétjegyű logarai. 1 db.

C) *A természettani és természetrajzi szertár vevés útján következő darabokkal szaporodott:*

1. Elefánt csontgolyó márvány táblával fal elleni ütközéshez. 2. Hullám-kövény fogantyúval Müller szerint. 3. Közlekedő csövek, 4. Közlekedő hajcsövek, mind állványon. 5. Sugártörési törvény kimutatására készülék félkörrel. 6. Magnus készüléke a villámosság elosztásának megmutatására. 7. Víz elemző készülék. 8. Nedvmérő Saussure szerint. Továbbá több aprólékos természettani készülékkel. 9. Tüdők szivvel — elszedhető. 10. Emberi gég-minta.

AZ ÖNKÉPZŐKÖR.

Az 187¹/₅-iki tanév elején megalakult a főgymnasiumi „önképzőkör“, s a lefolyt tanévben — dacára, hogy a kezdet nehézségeivel kellett küzdenie — dicséretesen futotta meg nemes pályáját.

A tanártestület m. év october 1-én tartott rendes értekezletében a felgymn. magyar nyelv és irodalom tanárát, *Móricz Gyulát* bizta meg az önálló ügyvezetéssel, az igazgatói felügyeleti jog épségben tartása mellett.

Az october hóban tartott megnyitó közgyűlésen történt meg a tisztviselők választása, következő eredménnyel: szerkesztők (biráló tagok): *Jákó János VIII. osztályu* és *Balogh Vendel VII. oszt. tanulók*; jegyző: *Incze Antal VI. oszt. tanuló*.

Gyűlés tartatott e tanév folyamában 9, melyeken összesen 52 szavalat, 53 eredeti és 2 fordított mű bíraltatott meg, melyek közül 38 fogadtatott el s az egylet írott szépirodalmi folyóiratában az „Ébredés“-ben megjelent és fel is olvastatott. Költőiek: 25, prózaiak: 13.

Dolgozataik által kitűntek és az egylettől megjutalmaztattak a következők: *Balogh Vendel VII. oszt. 5 frt o. é. Incze Antal VI. oszt. 5 frt o. é. Csizsér Lajos VI. oszt. 4 frt o. é. Barabás Domokos VII. oszt. 3 frt o. é. Jákó János VIII. oszt. 3 frt o. é. és Farkas Zalán V. oszt. németből tett szabatos fordításáért t. Jánosy Péter tanár úr szivességéből 2 frttal o. é. Szaválásban legtöbb jártasságot tanusítottak: Balla Gyula VIII. oszt. Gáspár Balázs VIII. oszt. Balogh Vendel VII. oszt. Barabás Domokos VII. oszt. Vorsatz Antal VI. oszt. és Hickmann Károly V. oszt. tanulók.*

A szavalatok rögtön bíraltattak, melyekre mindannyiszor az elnöklő tanár didactikai észrevételei következtek.

Az egylet elnöke a tagok ismeretkörének tágítása s a tudományos szellem fejlesztése tekintetéből költészeti és széptani felolvasásokat is tartott következő tárgyak felett:

1. *Az óda elmélete és kellékei*, a görög, német és magyar irodalom legjelesebb műveiből levonva.
2. *A „szép“ mint világtörvény.*

A kör a tagok szorgalmát irány- és költészettani pályakérdések által törekedett fokozni. Volt pedig négy, és pedig:

1. Az elnökség által pályázat hirdettetett (Ildikó, Attila neje című) balladára. Jutalma: 3 frt o. é. Nyertes: *Balogh Vendel VII. oszt. tanuló*.

2. Jegyzőkönyv az önképzőkör 1875. február 28-án tartott gyűléséről. Jutalma: a főgymn. igazgató úr ajándékából 2 frt o. é. Két pályamű érkezett ugyan be; de lényeges hiányok folytán nyertes egy sem lett.

3. Óda, dr. Fogarassy Mihály erd. püspök ő exc. 50 éves papságára. Jutalma: az egylet által kitűzött 4 frt o. é. Tartalmi és alaki hiányok miatt nyertes egy sem lett; azonban *Balogh Vendel VII. oszt. tanuló* a jutalom felére érdemesített.

4. Szabadon választható tárgyra. Jutalma: mlgs *Ugron Lázár* világi gondnok ur szivességéből 1 db cs. k. arany. Minthogy az idő rövidege miatt erre pályázni lehetetlen volt, a zene és szavalmati verseny alkalmával tartott búcsubeszéd jutalmazására fordított. Nyertes *Balla Gyula VIII. oszt. tanuló*.

Az egylet jötevői: mlgs *Ugron Lázár* világi gondnok ur, mlgs kerül. esperes *Demeter Endre* ur, *Szőcs Mártonné* ő nsga, *Lukácsfy Manó* tanár ur és több mások, kik mindnyájan fogadják az igazgatóság őszinte köszönetét.

Hivatalos rendeletek.

Az erdélyi püspökmegyei mlgs igazgatótanácstól a lefolyt isk. évben következő fontosabb rendeletek érkeztek:

1) 548 t. 319—1874 sz. a. megküldi a nagym. magy. kir. vallás és közokt. ministeriumnak a tanári értekezletek megtartására és az osztálykönyvek vezetésére nézve 6672—1874 sz. alatt kelt szabályrendeletét.

A tanártestület elébbirt magas rendelet értelmében tartotta értekezleteit és vezette osztálykönyveit. Nevezetesen a módszertani értekezletekben igazgatótanár a tananyag kezelése és fejtegetése körül hospitálása alatt tapasztalt hiányokat és ezeknek miként lehető orvoslását adta elő, melyeknek kölcsönös eszmecserével

összekapcsolt megvitatása után módszertani felolvasások tartattak, még pedig: a) a *latin nyelvnek*, b) *magyar nyelvnek* és c) a *földrajz- és történelemnek* módszertani kezeléséről. Mindannyiszor a felolvasásokat taglalató vitatkozások után, az értekezletet a tárgyak módszertani beosztása zárta be.

2) 754 t. 424—1874 sz. a. azon intézkedést tudatja: mely szerint mlgs Ugron Lázár igazgató tanácsos urat a gymnasiumhoz és ehez tartozó finöveldéhez világi gondnokul kinevezte.

Ezen kinevezés következtében gondnok ur ő mlga intézeteinket az év lefolyása alatt többször meglátogatta, a tanítást órákon keresztül hallgatta, megjelent értekezleteinken, közvizsgálatokon, szóval, megbízásában teljes odaadással eljár.

3) 946 t. 542—1874 sz. a. intézkedik arról: hogy az 187⁵/₅-dik isk. év július 15-én bevégeztessék, az 187⁵/₆-ik septb. 15-én megkezdessék, a rákövetkező isk. évek pedig september hó 1-én vegyék kezdetüket.

T a n d í j - a l a p.

Püspök és főigazgató dr. Fogarasy Mihály ur ő nmgának 2342—1868 sz. intézkedése következtében, a tandíjból (akkor 2 frt, most 4 frt o. é. egész évre) bejövő összegnek felerésze minden évben tanszerek beszerzésére, a másik fele „gymnasiumi takarékpénzalapul“ urbéri kötelezvények vásárlására fordítván, jelenleg van készpénzben . . . . . 108 frt o. é.

urbéri kötelezvényekben . . . . . 1800 frt.

Az alapot kezeli egy bizottság, melynek elnöke a kerületi főesperes, tagjai: a gymnasium és a finövelde igazgatói.

Z e n e d e - a l a p.

1869 május havában volt igazgató Bors Lázár kezdeményezése folytán, a tanártestület s több buzgó hazafi által támogatva, a nagyobbára szegény ifjaktól látogatott intézetünkben zenede-egylet alakult, melynek elnöke jelenleg Daróczi János tanár, pénzalapja 1140 frt o. é.

Az igazgatóság a lefolyt évben meggyőződött arról: hogy a zenének szentelt órák nemhogy elvonták volna az ifjúságot a rendes tanulmányoktól, sőt a résztvevőknél feltűnő előhaladás volt észlelhető a komolyabb tárgyak tanulmányozásában.

Jótevői ezen egyletnek:

1. Püspök dr. Fogarasy Mihály ur ő nmg, ki évenként a zenealapot 10 frttal gyarapítja. Folyó év május havában pedig bérválási körutja alkalmával Udvarhely városát s így intézetünket is a magas látogatásban részesítvén, a megérkezés után ének és fáklyás zenével tisztelgő gymn. ifjúságnak 50 frtot ajánlódékozott, mely összeget — bárha egyrésze májálisi mulatságra adatott — a jóra törekvő ifjúság a zenealap szaporítására és eszközök beszerzésére fordította.

2. Főtiszt. Demeter Endre ur ő mlga évenként 5 frttal járul az alap gyarapításához.

3. T. Sándor Albert aljárásbíró ur valamint a mult, ugy a folyó évben — a minden év végével tartatni szokott szavalat-, ének- és zeneünnepélykor — hegedün és fuvolán legjobban működöknek egy-egy darab cs. k. aranyat.

4. T. Daróczi János tanár ur pedig ez évben, a röpkürtön magát kitüntetönek egy darab magyar aranyat adott.

A zenede-alapból a lefolyt isk. évben egy hangszertartó szekrény és két darab vadászkürt szereztetett.

Vannak többen, kik alkalmilag, nevezetesen a zenede és önképzökör javára adott akadémiai estélykor felülfizetéssel járultak.

Fogadják mindannyian intézetünk iránt tanusított érdekeltségükért az igazgatóság hálás köszönetét.

J u t a l m a k.

Az eddig elősorolt 4 darab cs. k. arany, 1 darab magyar arany és 22 o. é. frton felül a különböző tekintetben kitünöbök tanulók jutalmazására fordított:

1. N. t. Szabó István tanár ur által felajánlott 3 frt oly tanulónak, ki év folytán legjobb magaviseletet tanusított.

